

Gheorghe Șincai

Partea a II-a

Despre etimologie

Capitolul I

Despre articol

§ 1. Cum în limba daco-romană terminația numelor rămîne aceeași la toate cazurile, este nevoie ca articolele, cu care, pe lângă genuri, se indica și cazurile, să fie întrebuițate (adăugate) întotdeauna.

Articolul însă în limba daco-romană este de doua feluri: unul hotărît, care determină obiectul, altul nehotărît, care nu determină obiectul.

§ 2. Nehotărît e *un*, la genul masculin, și *o*, la genul feminin, căci daco-romanii de-a dreptul nu au neutru. Și se declină astfel:

DECLINAREA
ARTICOLULUI NEHOTĂRÎT

La singular

Masc.

Fem.

N. un, *quidam*
G. a unui
D. unui
Ac. pe un
V. *lipsește*
Ab. de la un

o, *quaedam*
a unei
unei
pe o
lipsește
de la o

La Plural

N. uni[i], *quidam*
G. a unor
D. unor
Ac. pe uni[i]
V. *lipsește*
Ab. de la uni[i]

une[le] *quaedam*
a unor
unor
pe une[le]
lipsește
de la une [le]

Nota I. Articolul nehotărît, cînd se folosește singur, are nevoie de articolul hotărît atît la singular cît și la plural.

Cînd însă este folosit pe lângă un nume, nu are nevoie de articolul hotărît, totuși la plural îl poate primi; de ex.: *au murit un om* "mortus est quidam homo". Fără nume se zice: *Au murit unul* „mortus est quidam”. la plural se spune: *Au murit uni[i] oameni* sau *Au murit uni-i oameni* "mortui sunt quidam homines".

II. Articolul nehotărît feminin, cînd îl primește pe cel hotărît, la nominativ singular nu se mai rostește *o*, ci *una*, care, adăugîndu-i-se articolul hotărît *a*, devine *una*; de ex.: *Au murit o muiere* “mortua est quaedam mulier”. Fără nume, dar cu articolul hotărît, se spune: *Au murit una* “mortua est quaedam”.

III. La plural, în locul articolului nehotărît, atît la masculin cît și la feminin, se pot folosi pronumele *nește* sau *niscăi* “quidam, quaedam”; de ex. în loc de *unii oameni plîng* “quidam homines plangunt” se poate spune *nește* sau *niscăi oameni*, sau *muieri plîng* “quidam homines, vel quaedam mulieres plangunt”.

Despre articolul hotărît

§ 3. Articolul hotărît masculin este *l'* sau *le* sau *ul*, egal cu articolul hotărît *der* al germanilor și cu *il* al italienilor. *L'* se pune la sfîrșitul numelor masculine care se termină în *ă* sau *u*; de ex.: *tată-l'*, der Vater, il padre; *reul'* “malus”. *Le* se adaugă la cuvintele care se termină în oricare altă vocală; de ex. *cîne-le*, der Hund, il cane “canis”. *Ul* se pune la sfîrșitul numelor masculine care se termină în consoana simplă sau dublă; de ex.: *bun-ul* “bonum”, *domn-ul* “dominus”, der Herr, il signore.

Articolul hotărît feminin este *a* egal cu articolul *die* al germanilor și *la* al italienilor și se postpune la numele feminine, oricum s-ar termina; de ex.: *lîna-a* “lana”, *floare-a* “flos” etc.

DECLINAREA ARTICOLULUI HOTĂRÎT

La singular

	Masc.	Fem.
N.	<i>l', sau le sau ul</i>	<i>a</i>
G.	<i>a-lui, sau a-ului</i>	<i>a-ei</i>
D.	<i>lui, sau ului</i>	<i>ei</i>
Ac.	<i>pe -l', sau pe -le sau pe -ul</i>	<i>pe-a</i>
V.	<i>lipsește</i>	<i>lipsește</i>
Ab.	<i>de la -l' sau de la le sau de la -ul</i>	<i>de la -a</i>

La plural

N.	<i>i</i>	<i>le</i>
G.	<i>a-lor</i>	<i>a-lor</i>
D.	<i>lor</i>	<i>lor</i>
Ac.	<i>pe -i</i>	<i>pe -le</i>
V.	<i>lipsește</i>	<i>lipsește</i>
Ab.	<i>de la -i</i>	<i>de la -le</i>

(S. Micu-Gh. Șincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*. Studiu introductiv, traducerea textelor și note de M. Zdrengea, Dacia, Cluj-Napoca, 1980, pp. 21-23)